

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Розглянуто проблеми та особливості розміщення й функціонування банківських установ, які притаманні різним регіонам України. Окреслено напрямки розв'язання цих проблем.

Ключові слова: регіон, банк, ефективність банку, регіональна політика, регіональний розвиток.

Рассмотрены проблемы и особенности размещения и функционирования банковских учреждений, присущие разным регионам Украины. Очерчены направления решения этих проблем.

Ключевые слова: регион, банк, эффективность банка, региональная политика, региональное развитие.

Problems and features of placing and functioning of bank institutions are educed, what inherent for different regions. Directions of oproblems decision are outlined.

Key words: region, bank, bank efficiency, regional policy, regional development.

Постановка проблеми. Бурхливий, але хаотичний розвиток фінансового ринку в Україні не сприяв зниженню міжрегіональної соціально-економічної диференціації. Домінуюча тенденція концентрації фінансового капіталу в Києві та ще кількох фінансових центрах України посилила деформацію економічного простору країни. З огляду на сказане, очевидною є актуальність дослідження стану й шляхів розвитку інфраструктури регіонального фінансового ринку, структуроутворюючим елементом якої в цей час виступають банки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку інфраструктури фінансового ринку на регіональному рівні розглядалося обмеженим колом науковців. До нього, зокрема, належать В. Беляєв, Ю. Качасв, В. Ходаківська, У. Груздевич, В. Зеленюк, О. Другов, М. Могильницька, М. Яремчук. Цими та деякими іншими науковцями закладено той науковий фундамент, на який можна спертися, зокрема, у дослідженнях регіонального аспекту розвитку банківської системи України, потреба в яких сьогодні є дуже відчутною.

Мета дослідження полягає у виявленні чинників та особливостей розвитку мережі банківських установ у регіонах України, вивченні рівня їх забезпеченості територіальними банками.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку системи комерційних банків України існує об'єктивна необхідність їх структурування та спеціалізації. Сьогодні можна констатувати низький рівень забезпеченості регіонів України банківськими установами (філіями, відділеннями), не говорячи вже про власні регіональні банки. Має місце ситуація, коли в регіонах діють філії системних банків або невеликі «кишенькові» банки, які не можуть задовольнити попит на банківські послуги. Водночас мережа відділень великих банків сконцентрована переважно у містах та районних центрах, тому доступ сільського населення до банківських послуг є обмеженим.

Регіональне представництво банку є зв'язуючою ланкою між центральним офісом і регіоном: воно інформує місцевих клієнтів про цінності й стратегії банку і водночас забезпечує зворотний зв'язок, аналізуючи потреби, інтереси і потенціал існуючих та потенційних клієнтів (фізичних і юридичних осіб) з метою подальшого просування продуктів банку в регіоні.

Ураховуючи відмінності в стратегічному баченні керівників центрального офісу та реальними умовами діяльності банку в регіоні, можна стверджувати, що регіональні філії виконують додаткову функцію гармонізації внутрішнього й зовнішнього середовища банку. Отже, однією із цілей представництв банку на місцевому рівні є дотримання балансу інтересів банку й регіону. Регіональний банк стоїть ближче до населення регіону, ніж банк загальнодержавного рівня, а значить, може більшою мірою враховувати інтереси місцевої громади.

Заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності банку на регіональному ринку спрямовані на зміцнення його позицій на фінансовому ринку країни. До системи факторів, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності банківської установи на українському ринку, належать: розвинутість мережі регіональних представництв відповідно до економічного потенціалу регіону, його потреб у фінансових продуктах та внутрішні можливості банку; кваліфікованість персоналу; якість обслуговування; місцезнаход-

ження територіальних підрозділів; спектр операцій і послуг та їхні конкурентні переваги; імідж та репутація банку; його фінансова стійкість; наявність стратегічної програми розвитку банку [2, с. 59].

Розвиток банківської регіональної мережі має одночасно узгоджуватися зі стратегічною політикою банку та враховувати особливості регіону. Так, наприклад, основною ознакою політики розвитку регіональної мережі великих банків є її агресивність: банк, як правило, представлений у кожному регіоні країни, де, крім філії або кількох філій, функціонує також система безбалансових відділень. У зв'язку з активізацією процесів банківської експансії на сучасному етапі розвитку банківської системи спостерігається залежність поточних та потенційних позицій банку на фінансовому ринку країни від ефективності його представництва в регіонах, яка безпосередньо визначається рівнем розвитку його регіональної інфраструктури. Так, для великих банків діяльність територіальних підрозділів, а точніше її результати, суттєво впливають на поточні ринкові позиції.

Конкурентоспроможність суб'єкта господарювання дедалі більше залежить не лише від підприємливості власників і продуктивності працівників, а також й від ефективності функціонування територіальних суспільно-господарських систем і їх спроможності формувати сучасні дієві структури, які результативно використовують наявну в регіоні сукупність факторів виробництва [3, с. 213]. Урахування конкурентного середовища та формування регіональної політики у відповідності із соціально-економічними, політичними, демографічними особливостями регіону сприяє підвищенню гнучкості діяльності банку та якості задоволення фінансових потреб суб'єктів ринку.

Якщо дослідити розвиток банківської конкуренції в Україні, можна з'ясувати, що в більшості регіонів країни економічне суперництво розгортається між місцевими банками й територіальними підрозділами найбільших та великих банків або лише між філіями та відділеннями різних банків. Це пояснюється надмірною концентрацією банківського бізнесу у великих містах України.

Згідно з інформацією Національного банку України, близько 60 % існуючих в Україні комерційних банків (105 зі 173 діючих на 01 січня 2009 року) зосереджені саме в м. Києві, при цьому решта Київської області залишилась без банку – юридичної особи. Окрім Києва, в Україні виділяють ще такі фінансові центри, як Дніпропетровська, Донецька, Одеська та Харківська області. А в 11 українських областях функціонують лише філії комерційних банків і не зареєстровано жодного банку як юридичної особи (рис. 1).

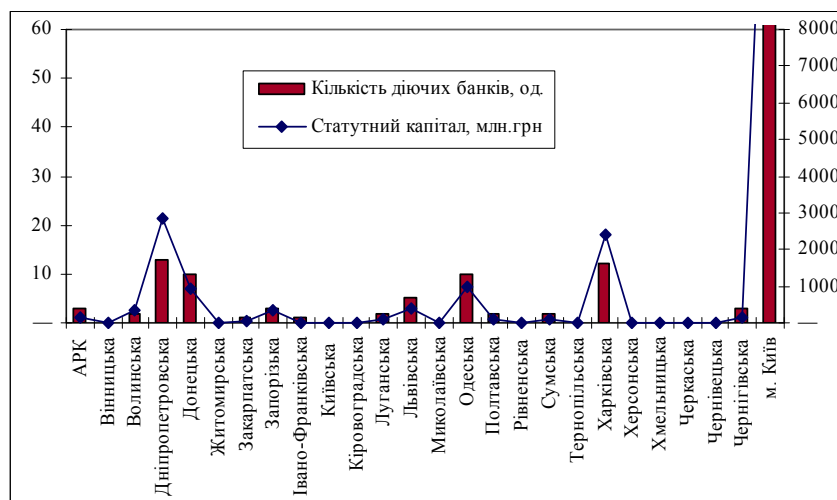


Рис. 1. Кількість діючих банків та їх статутний капітал у розрізі регіонів України на 1 липня 2010 р.*

* За даними [4]

Концентрація банківських ресурсів у м. Києві пов'язана зі сприятливою кон'юнктурою столичного ринку для банків, зосередженістю у фінансовому центрі бюджетних засобів, наявністю великої кількості підприємств та заощаджень населення не лише київського, а й загальнодержавного походження.

Територіальну нерівномірність розміщення банків в Україні певною мірою згладжує розвиток мережі філій. Найбільша їх кількість розташована в Києві та Київській області (166), Донецькій (125) і Дніпропетровській (96) областях; у 4 областях (Волинській, Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій) — до 30 філій.

Регіональний розподіл банків та їх філій, а також капіталу має об'єктивну основу: прямо пропорційно залежить від рівня економічного розвитку регіону, концентрації виробництва й доходів у ньому. Однією із сучасних тенденцій регіонального розміщення банківських установ є активна експансія великих комерційних банків за межі регіону через відкриття великої кількості філій по всій території країни. Це частково нівелює територіальну нерівномірність розміщення банківської мережі.

Традиційна форма банківської експансії через відкриття філіальної мережі останніми роками доповнюється активізацією створення дочірніх банків, через які банківські групи закріплюють свій фінансовий вплив у регіонах. Це у свою чергу призводить до витіснення й поглинання регіональних банків головними конторами, дочірніми банками й філіями потужніших банків немісцевого походження.

Аналіз вимог банків за наданими кредитами та зобов'язань за залученими коштами в розрізі регіонів України станом на 1 липня 2010 року дозволяє стверджувати, що лише в чотирьох регіонах дані показники є вищими за середній в Україні рівень (Дніпропетровська, Донецька, Одеська та Харківська області), а в м. Києві переважають середні значення у 9,5 раза (рис. 2).

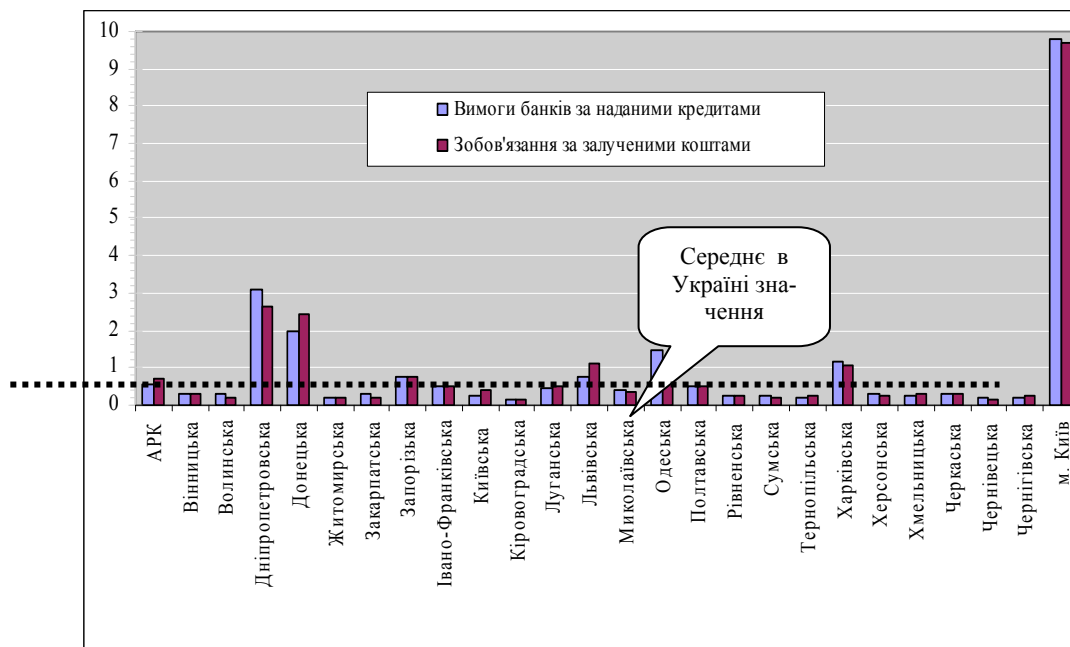


Рис. 2. Відхилення вимог та зобов'язань банків в розрізі регіонів України на 1 липня 2010 р. (від середнього в Україні)*

* За даними [4]

За показником залучення (вилучення) через банківську систему фінансових ресурсів у регіонах усі області (регіони) України можна умовно поділити на дві групи: 1) регіони-донори, з яких через банки вилучаються фінансові ресурси; 2) регіони-отримувачі, котрі залучають фінансові ресурси з інших регіонів.

До першої групи слід віднести Автономну Республіку Крим, Донецьку, Житомирську, Івано-Франківську, Київську, Луганську, Львівську, Тернопільську, Хмельницьку, Черкаську та Чернігівську області. Найбільшими донорами в Україні є Донеччина (але це є, швидше за все, тимчасовим явищем, пов'язаним з політичною ситуацією), Львівщина та Луганщина. Явище вилучення фінансових ресурсів з регіону є дуже небезпечним для економіки областей, оскільки в результаті виникає брак коштів, необхідних для інвестиційної діяльності, а це у свою чергу призводить до збільшення цін на ресурси та загального колапсу інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

До другої групи належать Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернівецька області та м. Київ. Найбільшим отримувачем коштів в Україні є Київ.

Великі столичні банки спираються на міжбанківські запозичення, західні кредити тощо, натомість значну частину кредитних ресурсів регіональних банків складають внески населення. При цьому у регіонах лише невелика кількість банків може протистояти столичним банкам щодо мобілізації коштів населення. Регіональні банки часто виявляються відлученими від основних ресурсів, вони позбавлені змоги обслуговувати інвестиційні програми, іноземні інвестиції, що «оголює» фінансову базу більшості регіонів [5].

Звичайно, недосконалість грошово-фінансової системи держави є суттєвим чинником дезінтеграції України, однак процес поширення в регіонах впливу великих столичних банківських установ не є однозначно негативним. З позиції можливості фінансування великих міжрегіональних проектів, забезпечення доступу до значних фінансових ресурсів підприємств регіону, консолідації фінансового капіталу великі банки можна вважати також внутрішньодержавними інтеграторами. Окрім того, саме філії й дочірні структури столичних банків надають нові види банківських послуг, показують приклади кращого менеджменту, впровадження

нових технологій та операцій, вексельних та лізингових програм, вони є активнішими та незалежнішими в проведенні своєї політики, на відміну від малопотужних регіональних банків.

Висновки. Ситуація, що склалась, вимагає формування й реалізації стратегії розвитку мережі регіональних банків в Україні. Така стратегія повинна передбачати: реформування існуючої законодавчої бази щодо банківської діяльності; аналіз потреб окремих регіонів у сфері банківського обслуговування та розробку регіональних програм розвитку банківського сектора; забезпечення вільної конкуренції та прозорості банківської системи; стимулювання трансформаційних процесів серед банків (укрупнення, реорганізації, переорієнтації); формування в населення позитивного ставлення до місцевих банків, зокрема кооперативних.

У сфері досліджень регіонального аспекту фінансового ринку залишається багато невирішених питань. Передусім, відсутнє визначення понять регіональної політики та регіонального розвитку для рівня мікроекономіки, хоча потреба в ньому назріла, адже в цей час велика кількість суб'єктів господарювання України (зокрема, комерційні банки) мають представництва (філії) в багатьох регіонах держави й усвідомлюють необхідність урахування регіональних особливостей у своїй діяльності. Крім того, конкуренція в банківському секторі вимагає пошуку нових форм залучення клієнтів, у тому числі шляхом розробки банківських продуктів, орієнтованих на споживачів, які розташовані на конкретній території, сегментацію ринку.

Література

1. Лютий І. Конкурентоспроможність банків в умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу / І. Лютий, О. Юрчук // Вісник Національного Банку України. – 2006 – № 11.
2. Люзник М. Шляхи підвищення конкурентоспроможності банку на регіональному ринку / Люзник М. // Вісник Національного Банку України. – 2010. – №1.
3. Беленький П.Ю. Конкурентність на транскордонних ринках : навч. посіб. / Беленький П.Ю., Мікула Н.А., Матвеев Є.Е. — Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. – 214 с.
4. Офіційна сторінка Національного банку України : [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/>
5. Мельник М.І. Інвестиційний клімат регіону: теоретичні та прикладні засади дослідження: Монографія / М.І. Мельник. – Львів : ІРД НАН України, 2005. – С. 125–127.

УДК 332.146.2 : [339.137]

Б. Ганчин

здобувач,

Ужгородський національний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА КАТЕГОРІЇ «КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ» ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ЇЇ РІВНЯМИ

У статті досліджено теоретичні засади економічної категорії «конкурентоспроможність», охарактеризовано можливі її рівні та розкрито взаємозв'язки між ними.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, рівень конкурентоспроможності.

В статье исследованы теоретические принципы экономической категории «конкурентоспособность», охарактеризованы возможные ее уровни и раскрыты взаимосвязи между ними.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, уровень конкурентоспособности.

In the article are investigational theoretical principles of economic category «competitiveness», its possible levels are described and intercommunications are exposed between them.

Keywords: competition, competitiveness, level of competitiveness.

Постановка проблеми. Сучасний стан вітчизняної економіки ставить завдання поглибленого осмислення такого комплексного поняття, як «конкурентоспроможність». Багатогранність та складність його предмету вимагають більш чіткого визначення. В економічній літературі категорія «конкурентоспроможність» інтерпретується та аналізується залежно від того, до якого економічного об'єкта вона застосовується (до національної економіки вцілому, регіону, галузі, підприємства, продукції тощо).